

KULTÚRA ZARIADENÍ ÚSTAVNEJ STAROSTLIVOSTI A KVALITA ŽIVOTA MLADÝCH ĽUDÍ PO ODCHODE ZO ZARIADENÍ

Lukšík, I.,

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity

OZ Prevencia AD

Východiskové koncepty

- Inštitucionálna kultúra
 - Modernistická
 - Postorganizačné siete
- Kvalita života

Inštitucionálna kultúra

- organizačné potreby, spoločný jazyk, zdieľané koncepty, definície hraníc organizácie, metódy výberu členov, metódy alokácie authority, moci, statusu, zdrojov, normy ako zaobchádzať s intímnosťou a medziľudskými vzťahmi, kritériá odmeny a trestu a spôsoby zvládania nepredvídateľných a stresových udalostí (Shein, 1985).

Modernistická inštitúcia

- hľadanie individuálnej dokonalosti,
- časová lineárnosť, smerovanie k nejakému cieľu,
- hľadanie vzdialenej racionality,
- spoločenský pokrok, ktorý môžeme dosiahnuť asketizmom, zdržanlivosťou a obmedzovaním,
- inštrumentálna racionalita,
- vertikálna otcovská moc, ktorú reprezentujú boh, inštitúcie, alebo štát (Maffesoli, 2006).

Rozpad modernistických inštitúcií a vznik postmoderných sietí

- prechodom od industriálnej spoločnosti k spoločnosti služieb a súčasnou krízou sociálneho štátu a jeho inštitúcií, dochádza najmä v oblasti výroby k rozpadu tradičných veľkých hierarchicky štrukturovaných organizácií a ich premeny, resp. k vzniku nových pružných a premenlivých postorganizačných sietí. Dochádza k strate vzájomnej lojality človeka a organizácie a členovia organizácie sa snažia čoraz viac využívať zdroje, ktoré majú v rámci organizácie k dispozícii pre svoje súkromné ciele na svojej ceste naprieč organizáciami. (Keller, 2007).

Postmoderná sieť

- Vzájomné uznanie a pochopenie
 - Citová blízkosť
 - Konkrétnosť a osobnosť vzťahov
 - Pocit dôvery
-
- akési „roztřepené“ komunity, ktoré prežívajú v komplexnom prostredí, ktorému sa prispôbili. Súčasťou ich adaptácie je, že nemajú takú trvácnosť, sú otvorenejšie, individualistickejšie a nepohlcajú svojich členov v takej miere ako tradičné komunity (Keller, 2007).

Inštitucionálna kultúra ústavnej starostlivosti v SR

- znaky hierarchicky štrukturovaných organizácií
 - dominuje subordinácia, aktivita sa odvodzuje predovšetkým od pracovníkov zariadenia, dôležitý je školský výkon a sociálne želané správanie.
- znaky postorganizačných sietí.
 - dôležitá je *optimalizácia siete pre emocionálnu a sociálnu podporu dieťaťa, budovanie vzájomnej dôvery, vytváranie pozitívneho sebaobrazu, rozvoj sociálnych zručností* (Škoviera, Pukančík, 2012, str. 92).

Kvalita života

- objektívna
 - indikátory z oblasti demokracie a participácie, ekonomickej spravodlivosti, zdravia, vzdelania a bezpečnosti
- subjektívna
 - týka sa životného pocitu, pohody a spokojnosti
 - k najvšeobecnejším znakom patrí sebestačnosť pri obsluhu vlastnej osoby, pohyblivosť, miera seberealizácie a duševnej harmónie, teda miera životnej spokojnosti a nespokojnosti (Bačová, 2008)

Výskumná otázka

- Aká je kvalita života mladých ľudí po odchode z ústavnej starostlivosti a ako súvisí s kultúrou zariadení, z ktorých mladí ľudia odchádzali?

Výskum kultúry zariadení ústavnej starostlivosti

- **8 detských domovov** a reedukačných centier
- **Dotazníkový prieskum:**
 - škála QWL/Škála reziliencie a škála spokojnosti s jednotlivými aspektmi života v zariadení
 - 104 mladých dospelých a 95 vychovávateľov, riaditeľov, resp. ich zástupcov
- **Interview:**
 - vnímanie prostredia zariadenia a školy, sociálne vzťahy a pravidlá ich fungovania, konflikty, ťažké životné situácie a ich riešenie a ciele, plány a zmysel života mladých ľudí
 - 34 mladých dospelých pred odchodom zo zariadenia, 9 riaditeľov, resp. zástupcov, 14 vychovávateľov, 5 sociálnych pracovníčok, 6 psychológov, a dvaja učitelia.
- **Pozorovanie:**
 - fyzické prostredie, sociálne prostredie, kontakt s vonkajším prostredím, aktivity rituály, pravidlá, predpisy

Výskum absolventov – kvalita života

- Interview (27) a skupinové diskusie (12)
- Zameranie:
 1. Popis pobytu v zariadení (faktické údaje)
 2. Príprava na odchod zo zariadenia (plány, pocity, komunikácie s inými, príprava na odchod v rámci inštitúcie)
 3. Odchod zo zariadenia (dôvody a priebeh)
 4. Bezprostredné „veci“ po odchode (bezprostredná konfrontácia s realitou a jej zvládanie)
 5. Významné udalosti po odchode (ďalšia konfrontácia s realitou a jej zvládanie)
 6. Súčasný život (ťažké životné situácie, ich zvládanie a kvalita súčasného života)
 7. Retrospektíva života v zariadení a identita (spätné hodnotenie)

Výber zariadení pre analýzu

Zariadenia, ktorých absolventi dosiahli vyššie vážené priemerné skóre v nasledujúcich položkách:

- Bývanie: uspokojivé – neuspokojivé
- Financie: uspokojivé – neuspokojivé
- Práca: uspokojivé – neuspokojivé
- Voľný čas: uspokojivé – neuspokojivé
- Vzdelanie: uspokojivé – neuspokojivé
- Obavy, strach: miera prítomnosti
- Životné radosti: miera prítomnosti
- Spokojnosť: miera prítomnosti
- Dôležité pozitívne hodnoty: miera prítomnosti
- Ťažké neriešené a riešené životné situácie: miera prítomnosti

Výsledky - kvantitatívny pohľad: najvyššie hodnotené oblasti zariadenia (škála 1 - 5)

DeD

- 1,11 Strava
- 1,05 Oblečenie
- 1,16 To, ako zariadenie umožňuje kontakt s rodinou
- 1,16 Možnosti relaxu a oddychu detí
- 1,00 Pokrok, ktorý dosiahli počas pobytu v zariadení

RC

- 1,56 Systém odmien a trestov
- 1,56 Starostlivosť o zdravie detí
- 1,56 Možnosti navštevovať cirkevné obrady mimo zariadenia
- 1,44 Kvalifikácia a odborné kompetencie personálu
- 1,69 Moje vzťahy s vychovávateľmi
- 1,61 Moje vzťahy s rovesníkmi mimo zariadenia
- 1,65 Moja príprava na odchod zo zariadenia

Výsledky:

b. kvalitatívny pohľad

Kultúra zariadení – prístup personálu

- Ak je nejaký problém personál vypočuje, poradí, tiež snaha o pomoc, **emocionálna zaangažovanosť, ako k vlastným deťom** (DeD)
- **Opora aspoň jednej osoby v zariadení aj mimo zariadenia** (RC)
- Snažia sa dať čo najviac do života, pomoc, **príprava na život** (DeD)
- S mladými dospelými sa zaobchádza ako s dospelými a nie ako s deťmi, v zmysle **poskytnutia priestoru pre samostatné konanie** (RC)
- **Pomoc a podpora pri učení**, dôslednosť a kontrola u mladších, u starších vedenie k samostatnosti, k vlastnej zodpovednosti (DeD)
- Dôvera v schopnosti učiť sa a dosahovať dobré školské výsledky (RC)

Kultúra zariadení – starostlivosť

- **Náhrada rodičovskej lásky** (DeD)
- Ústretovosť, náhrada rodičovskej lásky, záujem, pomoc, rada, úcta voči deťom prevažujú nad bodovaním a trestami (RC)
- Možnosť využiť psychologické služby, aj formou skupinových aktivít (DeD)
- **Režim (nie však dril), pôsobenie cez vzťahy a tiež profesionálne skupinové aj individuálne terapeutické pôsobenie** (RC)
- Príprava na odchod z hľadiska vybavovania na úradoch (DeD)
- **Učiť sa plánovať si budúcnosť v rámci reálnych možností a príprava na odchod** (RC)

Kultúra zariadení – vzťahy medzi deťmi

- Vychádzanie so všetkými, snaha predchádzať konfliktom (DeD)
- Vzájomná pomoc a opora medzi deťmi (RC)
- Najlepšie vzťahy so spolubývajúcou, súrodencom (DeD)
- Spokojnosť so spolubývajúcimi (DeD)

Kultúra zariadení - podmienky

- Zabezpečenie základných životných potrieb, lepšie ako doma (DeD)
- Zariadenie vychádza **v ústrety uspokojovaniu potrieb (RC)**
- V zariadení sa nerobia medzi deťmi žiadne rozdiely, ani rasové (DeD)
- **Žiadne etnické, či rasové rozdiely (RC)**

Kultúra zariadení – osobné veci

- Vo voľnom čase koníčky (šport, čítanie, TV), chodenie von s kamarátmi, príroda, je to prostriedok k odreagovaniu sa od učenia, relax, oddych (DeD)
- **Koníčky vo voľnom čase** (šport, čítanie, starostlivosť o zvieratá) ako prostriedok **vystúpenia z každodennej reality** (RC)
- **Oslavy sviatkov detí** (narodeniny, birmovka, krst), stmelujú, vytvárajú rodinnú atmosféru (DeD)
- Oslavy osobných sviatkov detí (RC)
- **Mať možnosť si zariadiť prostredie podľa seba**, zútulniť si ho (DeD)
- **Mať k dispozícii osobné veci** (hudba, hygiena, oblečenie, hračky a pod.) (RC)
- **Možnosť zarobiť si peniaze a hospodáriť s nimi** (RC)

Kompetencie absolventov - DeD

- Získanie sebadôvery, sebapoznanie
- Základné životné zručnosti, vedieť upratať, navariť
- Vedieť vychádzať s rôznymi ľuďmi
- *Hospodárenie s peniazmi (podobné s RC) (kurzívou spoločné s RC)*
- *Schopnosť postarať sa o iných, pomáhať iným*
- Disciplína, poriadkumilovnosť
- Samostatnosť
- *Uvedomenie životného cieľa*
- Skromnosť
- *Schopnosť udržiavať trvácne vzťahy*
- Nepozerať dozadu, myslieť na budúcnosť
- Rešpekt k autoritám
- Vedieť sa správať

Kompetencie absolventov RC

- *Vedieť si vytvoriť , udržať, zveľad'ovať partnerský vzťah (kurzívou spoločné s RC),*
- Prežívať každodenné radosti
- Zveľad'ovanie si podmienok na bývanie
- Vytvorenie normálneho kludného života
- Opatrné plánovanie budúcnosti
- *Vedieť si finančne zabezpečiť domácnosť, rodinu*
- Ďalšie vzdelávanie sa
- *Cieľavedomosť a nevzdávať sa*
- *Pomáhať druhým ľuďom z ústavnej starostlivosti*
- Nepretrhnúť podporné vzťahy s personálom zariadenia

Diskusia: kultúra zariadenia a kvalita života

- Náhrada rodičovskej lásky, vzájomná úcta; dobré vzťahy so súrodencami a spolubývajúcimi; žiadne etnické, rasové, či iné rozdiely →
- Pomoc, podpora, príprava na budúcnosť dôvera, priestor pre samostatnosť →
- Naplnený voľný čas, rituály, vlastný priestor →
- Vedieť vychádzať s ľuďmi, vytvárať si dlhodobé vzťahy a pomáhať iným
- Vytrvalosť, cieľavedomosť, sebavedomie, sebadôvera, reziliencia.... plánovanie, finančné a materiálne zabezpečovanie sa
- Prežívanie každodenných radosti, vytvorenie normálneho kludného život

Literatúra

- BAČOVÁ, V. 2008. *Kvalita života a sociálny kapitál - psychologické dimenzie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008.
- KELLER, J. 2007. *Sociologie organizace a byrokracie*. Brno: Slon.
- LUKŠÍK, I., LUKŠÍKOVÁ, Ľ. 2015. Starat' sa o seba v ústavnej starostlivosti. Príspevok na konferencii Križovatky 2014.
- MAFFESOLI, M., 2006. *Rythmus života. Variácie o postmodernej imaginárne*. Bratislava: Sofa.
- SHEIN, E.H. 1985. *Organizational culture and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass. 1985.
- ŠKOVIERA, A., PUKANČÍK, M. Kultúra špeciálnych výchovných zariadení. 2012. In: LUKŠÍK I. (Ed.) *Kultúra škôl a výchovných zariadení*. UK: Bratislava, s . 67 – 90.

Grantová podpora

- Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0368-12.